מבט מבס"א
BESA
מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

מדוע לא נכבשו שומרון ויהודה בתש"ח?

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,179, 21 במאי 2019

תקציר: הימנעות ישראל מכיבוש ארץ ישראל המערבית במלחמת השחרור שיקפה את חששו של דוד בן-גוריון כי הדבר יביא להטלת מלוא סמכות האו"ם למימוש החלטת החלוקה בגבולותיה המקוריים, ובכלל זה שליטה בינלאומית בירושלים. בכך נתן ראש הממשלה הראשון למצפן המציאות את מלוא הקשב, תוך הצבת מצפן החזון כציווי עליון: מחויבות למאבק אינסופי לגאולת ישראל, בציפייה להזדמנות חוזרת.

לאחר מבצע יואב (אוקטובר 1948) הוביל יגאל אלון את המהלך לכיבוש אגפו הדרומי של פרוזדור ירושלים במסגרת "מבצע ההר". בהגיעו לפאתי הכפר חוסאן נדרש לעצור את כוחותיו, למרות שלא היה אויב שיעצרם. בצו פקודה, שהיה לדידם בלתי מובן, עצרו הכוחות במקום שבו ניצב כיום מחסום חוסאן. יישובי גוש עציון החרבים נותרו מנגד.

מספר חודשים לאחר מכן, עם השלמתו המוצלחת של מבצע עובדה במרץ 1949, פנה אלון, אז מצביא חזית הדרום, במכתב אישי לדוד בן-גוריון. בניתוח אסטרטגי מנומק להפליא המליץ להמשיך את תנופת המלחמה לכיבוש כל מרחבי יהודה ושומרון. "אין צורך בהשכלה צבאית מושלמת כדי לעמוד על מידת הסכנה המתמדת אשר תארוב לשלום ישראל לנוכח כוחות עוינים חזקים בחלק המערבי של ארץ ישראל", כתב והוסיף: "אין לראות את פתרון הגנת הארץ רק על -ידי שיפור טופוגרפי של קו ההגנה שלנו. עלינו לחתור להשגת עומק מתקבל על הדעת, אשר יחד עם עריכה נכונה של הכוח והתבצרות מתאימה, יוכל להוות ערובה מספיקה לביטחון המדינה, גם נגד צבאות העולים בכוחם על צבאות עבר הירדן ועיראק". מדוע עצר אפוא בן-גוריון את אלון?

ברוח מצוקת "נטל הכיבוש" שהתפתחה לאחר מלחמת ששת הימים, ייחסו היסטוריונים את עצירת המומנטום ההתקפי להבנתו של בן-גוריון את הקושי הכרוך ב"שליטה על עם אחר". אולם אלון התייחס במכתבו לסוגיה זו והציע לה מענה. דומה שהבלטת שיקול ה"שליטה על עם אחר" משקפת הטיה פוליטית, ואפשר להציע השערה אחרת לצעדו של בן-גוריון: חשש הולך וגובר מפני התערבות בכוח של האו"ם נוכח ההישגים הישראלים בשדה הקרב.

בדיון בממשלה (בדצמבר 1948) על הצעות שליח האו"ם למזה"ת, הרוזן פולקה ברנדוט, אמר בן-גוריון: "משימתי בעצרת האו"ם תהיה לסכל את קבלת הדין וחשבון של ברנדוט ברוב של שני שלישים ולהשאיר ממילא את החלטת כ"ט בנובמבר כיסוד החוקי מבחינה בינלאומית להסדרת ענייני ארץ ישראל... אני עם אלה שלא גרסו שיש סתירה בין תביעת ארץ ישראל המערבית כולה כמדינה יהודית, ובין ההסכמה להקים מדינה בחלק מארץ

ישראל המערבית. דרשנו מה שהגיע לנו וקיבלנו מה שיכולנו להשיג, אך מעולם לא הכרזנו שזה המקסימום שלנו. הכרזנו בהדגשה יתרה שזה המינימום שלנו".

כאן טמון ההסבר להתנהלותו של בן-גוריון, הן בעצירת מפקד מחוז ירושלים, משה דיין, מכיבוש העיר העתיקה, והן בעצירת אלון מכיבוש הר חברון. בעת ההיא, לאחר מבצע יואב בדרום ומבצע חירם בגליל, היו בידי מדינת ישראל מרחבים משמעותיים מעבר למה שיועד לה בהחלטת החלוקה של האו"ם. בן-גוריון הבין כי אם יכבוש את כל ארץ ישראל המערבית לא יהיה בכוחה של ישראל לבדה למנוע את הטלת מלוא סמכות האו"ם למימוש החלטת החלוקה בגבולותיה. הוא אף הבין שאם יכבוש צה"ל את כל ירושלים לא תוכל ישראל לעמוד בלחץ לשליטה בינלאומית בעיר, כפי שנקבע בהחלטת האו"ם.

כאן התגלתה הפרגמטיות הבן-גוריונית במיטבה: בתבונתו המעשית נתן ראש הממשלה הראשון למצפן המציאות את מלוא הקשב, תוך כדי גמישות מרבית. מנגד, בכל הקשור למצפן החזון, לא רק שבן-גוריון לא נטשו לרגע, אלא שהציבו כציווי עליון: מחויבות למאבק אינסופי לגאולת ישראל, בציפייה להזדמנות חוזרת.

המאמר התפרסם ב*ישראל היום* ב-6.5.19

**אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*